

С. 125–134. URL: <https://journals.vnu.volyn.ua/index.php/psychology/article/view/1783> (дата звернення: 30.10.2025).

6. Міжнародний центр розвитку і лідерства (ILDC). Вигорання надавачів психосоціальної допомоги та волонтерів. Київ, 2023. URL: <https://ildc.org.ua/vygorannya/> (дата звернення: 30.10.2025).

7. Divoche Media. У понад третини благодійників спостерігається професійне вигорання – дослідження. 21 березня 2023. URL: <https://divoche.media/2023/03/21/u-ponad-tretyny-blahodiynykiv-sposterihaietsia-profesiynne-vyhorannia-doslidzhennia/> (дата звернення: 30.10.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-22>

Гарькавець С. О.,

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології*

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СКЛАДНОСТІ, НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО РІЗНОМАНІТТЯ

Анотація. Розглядається проблема соціалізації індивіда за сучасних умов існування, що характеризуються динамічною складністю, глибинною невизначеністю та значним збільшенням інформаційного різноманіття. Визначено, що когнітивне зростання особистості створює підвалини для її ефективної соціалізації та подолання існуючих трансформаційних викликів.

Ключові слова: когнітивне зростання, невизначеність, різноманіття, складність, соціалізація.

Harkavets S. Cognitive aspects of human socialization in conditions of complexity, uncertainty, and information diversity

Summary. The problem of socialization of the individual under modern conditions of existence, characterized by dynamic complexity, deep uncertainty, and a significant increase in information diversity, is considered. It is determined that the cognitive growth of the individual creates the foundations for its effective socialization and overcoming existing transformational challenges.

Key words: cognitive growth, uncertainty, diversity, complexity, socialization.

Як відомо, соціалізація індивіда передбачає його вrostання в тканину того суспільства, в якому він виховується, навчається, дорослішає, набуває досвіду соціальної взаємодії, професійно самовизначається та знаходить своє місце у системі суспільно-рольових і статусній ієрархії. Забезпечують даний процес інститути соціалізації – сім'я, школа, навчальні установи, різні соціальні групи тощо.

Разом із цим, сучасні умови існування переважної частини людства набули глибинних якісних змін, що пов'язані з процесами глобалізації та швидкої інформатизації суспільного простору. Останнє, породжує загальну когнітивну складність опанування інформаційного різноманіття та посилює невизначеність людей в координатах їхнього перебування.

Оскільки, натепер, відбувається посилення розуміючого аспекту існування індивідів, то логічно робити акцент саме на когнітивній сфері їхньої свідомості. Остання, як відомо, є втіленням таких психічних процесів, як сприйняття, мислення, увага, пам'ять, мовлення та прийняття рішень [2]. Саме завдяки когнітивній сфері свідомості люди сприймають, обробляють та інтерпретують інформацію, що надходить як з навколишнього, так й внутрішнього світу.

Ствердно, розуміння когнітивних процесів дозволяє створювати більш ефективні технології та покращувати взаємодію між людьми та середовищем їхнього існування, що вже переповнено інформацією, яку більшість з них неспроможні зрозуміти та правильно інтерпретувати.

При цьому, варто розуміти, що когнітивне сфера свідомості особистості та такі її компоненти, як сприйняття та мислення, працюють не як бездумні або автоматичні реакції, а як активні процеси обробки інформації. Саме розумом ми сприймаємо інформацію, приймаємо рішення, розв'язуємо проблеми та утворюємо уявлення про наявний складний та суперечливий світ. Проблема тільки у тому, якої якості людський розум і чи вистачає його для вирішення тих, або інших життєвих задач. Тобто, використовує індивід Систему мислення 1 – автоматичну та швидко, з мінімальною кількістю зусиль чи своєчасно переключається на Систему мислення 2 – потребує зусиль та складних обчислень [1].

Зазначимо, що продукування свідомості передбачає обізнаність про зовнішні та внутрішні когнітивні процеси та події. Проте, зі збільшення інформаційного різноманіття, суперечливості інформації та складності її опанування індивіди шукають спрощені шляхи, щодо свого визначення в наявних координатах існування. Це може призводити до того, що люди відмовляються від самостійного опанування наявної когнітивної складності соціального простору, здійснюють втечу від свободи (за Е. Фроммом) і потрапляють до залежності від інших. Такими іншими можуть бути, як конкретні індивіди, так й певні соціальні групи, а також

штучний інтелект (справжній ще не з'явився), що набирає своєї впливовості.

Встановлено, що людина за допомогою власних когнітивних спроможностей здійснює аналіз інформації та встановлює її пріоритетність, приймає рішення та здійснює самоконтроль, керує внутрішньою організацію та гнучкістю щодо адаптаційних проявів. Але, навколишнє середовище її існування стає все більш невизначеним. Чим більше цивілізованого змісту, тим більш обмеженими стають когніції більшості з нас. Наприклад, скільки українців натеper готові перейти до використання цифрової валюти (криптовалюти)?

Отже, саме когнітивне зростання особистості, що передбачає розвиток всіх розумових процесів, покращення здатності рефлексувати впливи, обробляти внутрішню та зовнішню інформацію, будувати нові когнітивні карти для розуміння світу, стає релевантним підґрунтям для зустрічі з майбутнім, яке вже настало.

Таким чином, соціалізація людини в сучасних умовах її існування, що мають системні складності, глибинну невизначеність та постійне збільшування інформаційне різноманіття значно ускладнена, а вирішення наявної проблеми ми вбачаємо у розвитку когнітивної сфери її свідомості. Саме когнітивне зростання особистості спроможне підвищити рівень її ефективної адаптованості до тих викликів, що породжуються процесами глобалізації, а головне стати перепорою на шляху втратити нею власної автономії, перетворення на «людину-автомат» або маленький гвинтик у механізмі глобального поневолення.

Список використаних джерел:

1. Канеман Д. Мислення швидке й повільне / пер. з англ. М. Яковлєва. К.: Наш формат, 2017. 448 с.
2. Eysenck M., Keane M. T. Cognitive Psychology. Handbook Psychology Press, 2010. 760 p.